

OPATROWAĆ (350) *vb impf*

opatrować (272), **opatrzować** (16), **opatrywać** (4), **opatrewać** (1), opatrować *a.* opatrywać (57); opatrzować *OpecŻyw, RejRozpr*, opatrować : opatrzować *Mącz (15:13), SkarŻyw (20:1)*; opatrować : opatrywać *Diar (1:3), KwiatKsiąż (1:1)*; opatrować : opatrewać *DiarDop (4:1)*.

Oba o oraz oba a jasne.

inf opatrować (106). ◇ *praes 1 sg* opatruję (20). ◇ *2 sg* opatrujesz (9). ◇ *3 sg* opatruje (76). ◇ *1 pl* opatrujemy (17). ◇ *2 pl* opatrzujecie (1). ◇ *3 pl* opatrują (22). ◇ *praet 3 sg m* opatrował (16). *f* opatrowała (1). *n* opatrowało (1). ◇ *2 pl m pers -ście* opatrowali (1). ◇ *3 pl m pers* opatrowali (3). *subst* opatrowały (1). ◇ *fut 3 sg m* opatrować będzie (3) *KochPs, SkarŻyw (2)*, będzie opatrował (1) *BierEz*. ◇ *imp 2 sg* opatruj (9). ◇ *3 sg* niechże opatruje (1). ◇ *con 3 sg m* by opatrował (7). ◇ *1 pl m pers* byśmy opatrowali (1). ◇ *2 pl m pers* byście opatrowali (7). ◇ *3 pl m pers* by opatrowali (3). *subst* by opatrowały (1). ◇ *impers praet* opatryw(a)no (1). ◇ *part praes act* opatrując (42).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

1. *Sprawować nad kim opiekę (przeważnie z pozycji zwierzchności, starszeństwa), dbać o czyjeś dobro, czuwać nad czymś, dbać o dobry stan czegoś, doglądać; providere Vulg, Modrz, JanStat, Cn; curare Mącz, Modrz, Cn; accurare Mącz, Calep; inspectare, obire, tutari Mącz; complecti Modrz; asservare, recurare Calep; peragere, videre JanStat; tractare Cn [w tym: kogo, co (132)] (153) : Ktoż mię będzie opátrował/ O moje rzeczy się prácował: Biedá mnie nędzney síeroćie *BierEz O2v, L4v; BierRozm 23; RejPs 72, 105v*; bo tak święty Paweł mowy/ kto nieopatruie [*curam non habet 1.Tim 5/8*] swoich krewnych gorzły ieft nad poganina. *SeklKat L4*; Ten [*Bóg*] wam iedna męże y kłařtory/ Opátruie síroty y cory/ Y káždym íe on opyekác raczy *BielKom G5; LubPs P3*; Hetman Mieyfki/ [...] [*znaki miejskie*] częłto opátrować powinien/ przynamnien ná Miefyac raz. *GroicPorz b4; KrowObr 123v*; gdy kto dwor buduie/ Tedy gdye íam ma mieřzkác gmáchy opátruie/ Aby tám co napięknien wřzytko íe ípráwilo *RejWiz 152v, 42v, 111, 193; Leop 1.Petr 5/2*; po trzy álbo czerzy cłonki rázem w íiemie wtykáia/ kthore gdy przez láto rořthá/ chędogo to opátruia/ przywodzą do niego wodę miedzy zagony *BielKron 276v*; Arborator, Ogrodnik Winars/ ten który íad opatruye. *Mącz 14b; Gallinaris, Kurnik*/ ten który kuri opátruye. *Mącz 142b; Belli pacisque munia obire*. Rzeczy ku woynie y ku pokoyowi potrzebne opátrozować. *Mącz 237b, 12a, 63c, 73b, c [4 r.], [274]d (14); OrzQuin Fv; RejAp 90*; íż ma [*Chrystus*] litość nád thákim káždym/ co íe to z dáleká cífnie do niego/ y chce gi ták opátrować á thák o nim rádźić/ íákoby on nigdy nie vřthał *RejPos 183v*; Ale y pogány y niewierniki opátrować raczyřz/ gdy íe iedno vćiekáia á záwołáia do ciebie á do święthego wřpomożenia thwoiego *RejPos 218v, 41, 81v marg, 184, 227v, 243 (9)*; Y drugi y trzeći raz Pan [...] poruczył mu owce mowiac: Opátruy owce moje [*Pasce oves meas Ioann 21/15*]. *BialKat 133v, 173v*; Rořthropny márynarz gdy íe ma puřćić ná głębokości morřkie tedy opátruie źagle řwoie/ powrozy/ mářtzy/ y kotwice řwoie. *RejZwierc 131v, 261v, 271; WujJud 126*; niepodobna rzecz íeft íednemu cřłowiekowi wřzyřtkiego řwiátá rżad y řpráwy opátrować. *WujJudConf 126; RejPosRozpr c3; HistHel C3*; Rácźże nam dáć tákiego coby tobie řłuzył/ [...] Niemnien dobro Koronne wřzyřtko opátruiać/ thák że Rzecz Pořpolitá náwřzem rozmnaźáiać *MycPrz I A3v; WierKróc B2; PaprPan Ffv*; Bo to ná Pána zależy hámowác y kárác niepořłufzne řługi/ [...] á ktorziby się w pořwinności řwoiey záchowáli/*

tych obyczaiem łalkáwego oycá opátrowác. *ModrzBaz* 20, 37v; Prowadź mię/ y opatruy liché zdrowie moie. *KochPs* 42, 54, 72, 97; *SkarŻyw* 87, 172, 238, 271; *BielSen* 15; Y wziął Apoštoł Mátkę Pána fwego/ Szedł z nią od krzyżá do domu swoiego/ Iáko lyn włafny onę opátruiać/ y w smutku ćiefząc. *ArtKanc* D10; *ActReg*, 28; *Calep* 14b, 105a, 900b; Vrzędnik/ Włodarz/ ma byđz dworu bárzo pilen/ [...] y wieczor y w południe ma to opátrowác: tákże y Kmiotki do káżdey roboty ma rządznie rozrządzić *GostGosp* 8; oględuiać kominy/ ieśliże ie Kmiotkowie rządznie opátruiać/ dla ogniá. *GostGosp* 24; Klucznik około máki mełcia ma doyrzreć/ [...] A ma opátrowác w Ieśieni á ná Wiofnę/ áby tym Lećie ludzi nie zábawiał *GostGosp* 54, 60, 92; *GrabowSet* Xv; *WujNT* 96; KANCLERZ LITEWSKI. Ten Litewkié fprawy opátruie, wżákże y Polfkich fie dotyka: zwłafczá gdy Polfkich Kánclérzów niemáfz. *SarnStat* 322; Nie pomniá ci pánowie/ iż nie swoie ále Bożé poddáne máia. im ich P. Bog zwierzył y poruczył/ áby ie opátrowáli/ iáko ogrod y winnicę Bożá. *SkarKaz* 351b, 387a; *GostCast* 23; Gdy okręt tonie/ [...] głupi tłumoczki y fkrzynki swoie opátruie/ y ná nich leży *SkarKazSej* 661a, 670b.

opatrować czym [= za pomocą czego] (9): iż on [*Pan Bóg*] káżdego opáttrznosciá fwá żywić/ chowác y opátrowác raczy. *RejPos* 314, 125; Ná złé ludzi wyleie defzcz gorący siárczány/ [...] A dobré ludzi okiem łalkáwym opátruie. *KochPs* 16; *SkarŻyw* 62; gdzie też około piáci set czáfem chorych fię znáyduie/ ktorych wielkim doftátkiem opátruia. *ReszPrz* 132; *ReszHoz* 134; *Phil* S2; *SarnStat* 993; Pracá y fráfunkámi dom swoy opátruiać. Przywodzi sobie na myfl ono powodzenie/ Zá fwych rodziców miłych *PaxLiz* B2.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym: z zapowiednikiem: to (11); aby (11), jakoby (3), iż(by) (2), że(by) (2)] (18): [*ma*] opátrowác áby drogoć iedzenia y pića w Mieście niebyła. *GroicPorz* b3v; *RejZwierc* 136v; *MycPrz* II Av; Pan zwierchny opátruie/ iżby káždy beśpieczny był w domu swoim/ á nie bał fię nikogo *GórnRozm* C2; Klucznik Lećie záfwdy przed obiádem ma opátrowác/ áby chłodne piwo do stołu przy Pánie bywáło *GostGosp* 56, 84; *KochFrag* 16; Pilnie to Polacy ftárzy opátrowáli, żeby zamków, twirdzy, áni Dignitarztw nieporuczano cudzym *SarnStat* 18; OPátruiać to/ áby ludzie w fprawiedliwości fwéy omiełzkánie nie mieli/ [...] mocá y vchwałá Séymu tego poftánawiamy *SarnStat* 737, 30, 128, 267, 285, 428 (11).

W połączeniach szeregowych (20): wnet dzyatki iego [...] [*starego bociana*] dziwnie go opátruiać/ żywiać/ y ná fkrzydłach fwych nofzú *LubPs* A4v, A4v, dd5v *marg*; A iżem ia káżdego tákiego záfwdy opátrowác/ rządzic y fprawowác/ y błogofłáwić obiecał. *RejPos* 280v, 143, 171v, 204, 256v, 314 (8); *BiałKat* 203v; *RejZwierc* 37, 195; *KarnNap* F3v; *ReszList* 173; bo ty o wśzyftki pieczá mafz/ opátruiełz, mocnie chowafz/ Krolu wieczny. *ArtKanc* T11; Klucznik w piwnicach y we wżem záfwrćiu/ [...] iáko ftátki piwne piwnicy/ ták też śpichlerzowi y wżemu dworowi należące/ ma opátrowác/ chowác/ y przyczyniać. *GostGosp* 54; *LatHar* 567; *SkarKaz* 633b.

W charakterystycznych połączeniach: *opatrować dobrze*, *dziwnie* (2), *fortunnie*, *miłościwie* (2), *osobliwie*, *pilno* (*pilnie*) (8), *aż do skończenia świata*, *ustawicznie*, *záfwdy* (6).

Szeregi: »błogofłáwić i opatrować« (1): á iż wykroczyłz s they fwobody/ ná ktorey cie Pan twoy poftáwić raczył/ á błogofłáwić y opátrowác cie w niey wfháwicznie á nieomylnie obiecać raczył *RejPos* 316. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»bronić i opatrować« (2): *KwiatKsiąż* N2v; á Pan zás y muž żeby flugi y żony bronili y ony opátrowáli *CzechRozm* 197. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»chowac a (i) opatrować« (2): áby lie ięmu wšytko w nas podobáło. A ftąd áby nas chował á opátrował pod kroleństwem swoim. *RejZwierc* 148; *ReszHoz* 134. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»opatrować i czynić« (1): przydawały fię obłędliwości y omiełzkánia w tych rzeczach/ które im [*urzędnikom koronnym i dworskim*] przynależáło opátrować y czynić [*vivenda, agendaque JanStat* 294] *SarnStat* 310.

»karmić i opatrować« (1): Powiádáli o iednym w Rzymie co Lwá karmił y opátrował *RejZwierc* 98v.

»opatrować a pilen być« (1): przyszyągam [...] ze wšytką moją pylnofczyą a według mey nawyathłzey możnofczy thczą tho pylne opatrowacz, a thego pylen bycz thak yłz tha wšytkha strzelba, ma ydz dobrą flufzną a pozytheczną myarą *MetrKor* 37/4.

»podpierać a opatrować« (1): á ktore [*namiastki swoje*] raczy Duchem swoim świętym podpierać á opátrować wedle obietnic swoich. *RejPos* 125.

»sprawować a opatrować« (2): ale radłsey tak łprawuy a opatruy to przebrane łtworzenie swoie iako by lie łniego mnożyła wiecznie łwięta chwala twoia. *RejPs* 218v; *GroicPorz* g2v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

»opatrować, starać się« (1): opátruyże pilno/ łtarayże lie pilno/ iákoby ty tve czály tobye dármo á márnie nie wychodziły *RejZwierc* 136v.

»opatrować (i) strzec« [*szyk 1:1*] (2): w káždy łpołeczności [*Pan*] łam łftotnie być chce/ á łtrzedz y opátrować káżde bełpieczeńłtwá pokoiu tego *RejPos* 334v, 331v.

»wieść i opatrować« (1): ále theż y domowy boy przyłtogi wieść y opátrować *MycPrz* II Av.

»wspomagać a opatrować« (1): Pan ten łthan zówždy ná pieczy mieć raczył/ [...] á zówždy gi w káżdym niedołtátku włpomagać á dziwnie opátrować raczy. *RejPos* 175v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»wyprawować a opatrywać« (1): Sam tedy hetman wšyłtki rzeczy rozmyłliwłfy fię gdy czas iest wyprawować á ie opátrywać ma *KwiatKsiąż* O4.

»opatrować a zdobić« (1): zówždy Pan opátrować á zówždy zdobić raczył łtan then/thák w pánieńłkim iáko y w męłzczyńłkim żywocie. *RejPos* 343. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

a. *Pielęgnować w chorobie* [*kogo*] (10) : co ná tym należy/ ábyłmy go [*chorego*] opátroiąc/ ták pomiárkowáli/ iákoby óné wilgotności/ co y nieporzadną chęć/ y co gorłza/ niechęć/ czynią precz wypurgowáli *Oczko* 32v; zbuduy przy domku moim dom do ktoregobych chore/ [...] przyymowác/ y tám ie wedle przemożenia mego/ opátrować mogł *SkarŻyw* 573, 593; *ReszList* 158.

opatrować od czego (1): *RejPos* 214v cf *W przen.*

opatrować czym [= *za pomocą czego*] (1): y włzpitalu delá łkalá/ połługá swoią/ przychodne y chore niewiałty opátrowála. *SkarŻyw* 459.

opatrować w czym (1): Involucre, Bárwierska chułtá którey on wżywa gdy kogo w ranách opátruzuye áby lie gołą ręką vrázu nie dotikał. *Mącz* 507b.

W połączeniach szeregowych (2): *RejPos* 211v; vbogich/ chorych/ flepych/ chromych/ [...] rónnych opátruią/ przyodźwiewią/ podeymuią/ lekárftwy/ fyropámi [...] zákładáią *ReszHoz* 117.

Szereg: »leczyć a opatrować« (2): thoć było poruczono kápłanom ftárego zakonu/ rozeznawać miedzy trędem á nie trędem/ á leczyć á opátrować ony ludzi *RejPos* 214v, 214v.

W *przen* (3) : A nie dopuľczay náľz Pánie nam omdlewác w tych ránach náľzych/ ábychmy cie nie mieli poznác/ kto nas leczy/ á kto lie o nas ftára/ y kto nas opátruise przy tey to nędzney drodze náľzey. *RejPos* 211v; poruczono iest kápłanom nowego zakonu [...] vpominác nędzne ludzi/ áby lie ftrzegli tego márnego trędu á grzechu ľprofnego/ á leczyć ie á opátrować ye od niego. *RejPos* 214v, [323]v.

2. Umacniać, zabezpieczać, utwierdzać; *pertegere, praemunire Mącz, Cn; communire Mącz; firmare Calep; circumfirmare, munire Cn* [w tym: *co* (21)] (28) :

a. Za pomocą materialnych ubezpieczeń (15) : *Pertego idem quod obtego Włzędzie á włzędzie zákriwam/ obścielam/ opátrzuę. Mącz* 442b; *Calep* 421a.

opatrować od czego (1): iź to widzimy v *Turkow wobyzcáiu/ że ná gránicách páńftw fwoich zamki od woyny dobrze opátruią [bello parent] ModrzBaz* 103.

opatrować czym (2): *Mącz* 237a; Iuź teraz bárzyey obá ná lię ważą/ *Przeľkoki lepfzą opátruią ftrażą. KochSz* B4v.

Zwrot: »zamek opatrować« = *arcem bello parare Modrz* (8): *RejZwierc* 251v; *ModrzBaz* 103; poniewaź [*Turek*] nád Nieftrem koľze ľypie/ y zamek ná gránicach wáľzych opátruise *OrzJan* 11; *SarnStat* 126, 131, 1203; *VotSzl* F; Nikt w tákim doľtátku zamkow y murow nie opátruise. *SkarKazSej* 705a.

Szeregi: »fortyfikować i opatrować« (1): bo gdyby lię [*zamki poganom*] im vchoway Pánie Boże/ w ręce doľtály/ lepieyby ie oni fortifikowác y opátrować vmieli *VotSzl* F.

»opatrować i poprawić« (1): A z tego mury y municię mieyľkié opátrować y popráwić máią. *SarnStat* 963.

»opatrować i strzec« (1): z któręy [*części dochodów*] Stároftá czáfu pokoiu zamek opátrować/ y ftrzedz go powinien będzie. *SarnStat* 1203.

W *przen* (1) :

Zwrot: »pismem opatrować« (1): Poniewaź niepewna iest á nie trwála pámięć ludzka/ zwykli ľą ludzie písmem to opátrować [*scripturae commendare id JanPrzyw* 52]/ czego wieczną pámięć mieć chcą *SarnStat* 11.

a. *Wiązać, krępować* (1) : Tymże kľztałtem żorawie w niewoley robili/ [...] Nád ktorými vftáwnie przyľtaw ftánaľ frogi/ Opátruise im ná noc/ y ľkrzydľá y nogi. *KmitaSpit* C6.

b. *Przez dodanie prawnych zabezpieczeń* (13) :

opatrować czym (5): A tákowé elekcie opatruise *eadem securitate*, iáko y Trybunáľkich Sędziów. *SarnStat* 458; A té Rewizory/ tókwymże [!] vbępieczeniem opátruise/ iákowé mieli inľzy Rewizorowie y Luľtratorowie. *SarnStat* 1198, 858, 1151, 1154.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym: z zapowiednikiem: to (4); aby (5), żeby (2), że] (8): Opátruujemy téż y to: áby miełczánóm y kupcóm wšelákim z Polłki wolno było [...] ieżdżić *SarnStat* 1234, 31, 268, 394, 400, 614 (8).

Szeregi: »postanawiać i opatrować« (2): poštánawiamy y opátruujemy/ żeby Rády náłze [...] ná Séymikách bywały *SarnStat* 31 [*idem*] 268.

»opatrować i utwierdzać« (1): A Dekrétá tych wšytkich łádów [...] opátruujemy y vtwierdzamy takim wárunkiem/ iáko łá opátrzone łády nové *pro una vice* [...] Iż ktobykolwiek ná Séym [...] był pozwan [...] od pozwow [...] wolen bydź ma/ y ieft. *SarnStat* 858.

3. *Zaopatrywać w celu zaspokojenia czyich potrzeb materialnych lub duchowych; obdarzać; administrare Mącz; subministrare Vulg; suggerere Calep; instruere Cn* [w tym: kogo, co (102)] (104) : *OpecŻyw* 70; Moyzeż zrołkazania bożego przikazał aby miałta vbołtwo opatrowały *SeklKat* L4; kościoły łupią y pożywienie wiernym łlugom Bożym wydzierią/ y ich nieopatruią *KrowObr* 186v; *RejZwierz* 105v; [św. Paweł] z łtrony łwey wżyczył był rzeczy duchownych ále nic nie wziął od tych ktorzy go byli powinni opátrować. *BibRadz* II 110d *marg*; *Mącz* 222c; Trzecie/ tu łie mamy wżyc/ iáko Pan wierne łwoie dziwnie opátruie/ á niewiernym iáko łamo wšytko márnie ginie. *RejPos* 83, 82, 82v *marg*, 257v; Bo ácz y kruczétá/ iáko piłmo powieda/ łá w opátrności iego/ á włzákoż złe á niepobożne tak też opátruie iáko kruczétá/ bo robaki z młodu á potym zdechłe łwinie iadają *RejZwierc* 148; Inłzy niechay łzpichłérze náwieżioné máią/ Niechay wšyłtki piwnice winem záłtáwiąią: Ia w nádzieię łálki twéy będe łpał bełpiecznie/ Bo mié ty łam/ pánie móy/ opátruiesz wiecznie. *KochPs* 6; á co miełiac czterey ich chodziło/ po dochody kłáłztorne/ do innego imienia/ [...] opátruiać też gołpodárłtwo ku żywności bráćiey. *SkarŻyw* 183, 87, 102, 171, 183, 252 *marg*, 593; *ReszList* 166; Oracz pługiem zárnne w ziemię: Ztąd y łiebie/ y łwé plemię/ Ztąd roczną czeladź/ y wšytek Opátruie łwóy dobytek *KochSob* 70; *LatHar* 201; Iełli ktory wierny ma wdowy/ niechże ich opátruie/ á niechay kościół nie będzie obciążony *WujNT* 1. *Tim* 5/16; *SarnStat* 1280; *SkarKaz* 387a; *KlonWor* 12.

opatrować kim, czym (59): *RejPs* 48v; Iż z iego [Boga] hoynego dobrá Słábo wálłá ręká łłczodra/ A nas tym opátruiećie Czym z niego obłituiećie *RejRozpr* A3v; Gdy nye tylko náuką náuczycyel diłcipuły łwe opátrować ma/ ále theż nawyęcey obyczáyimi dobrimi. *GliczKsiąż* L7v; Ze Pan z łálki łwey wdzyęcznym pothomłtwem opátruie wierne łwoie. *LubPs* Z6 *marg*, P2v, ff2v *marg*, gg4; *RejWiz* 122; Parochus, Podeymownik przilław ten zwłáłzczá którego vrząd yełł legati áłbo pošty przimowác/ y gołpodą y wšelákimi potrzebámi do kuchniey/ do piwnice y do łtáyni opatrzowác *Mącz* 280d, 13c, 316d, 490c; *KSiązę* (gdyż tą godnością łiebie Bog dáruie/ Y w potrzebie łtátecznym łercem opátruie). *Prot* Av; *RejAp* 59, 72v; y tym łwiętyym niebyełkim pokármem/ nas y dułze náłze/ hoynie opátrowác raczy. *RejPos* 82, 30, 82v [2 r.], 171v, 184, 194 (11); *RejZwierc* 11; *RejPosWstaw* [41⁴]; *KochDryas* A3; Będzieli téż chlebá mógl także nágotowác/ Y głodné ludzi łwoie mięłsem opátrowác? *KochPs* 115; wedłé łłów łwych opátruy mię zdrowiém. *KochPs* 180, 25, 80, 88, 184, 212, 215; *SkarŻyw* 580; [*Antychryst*] łwych/ co nołzą káráker iego ná czolách łwych [...] páłacámi opátruie/ y wolność im wšytkę dawa. *CzechEp* 408, 48, 59, 351; *ReszHoz* 119, 120; żywnością go [dotkniętego nieszczęściem] y pieniędzmi opátruia *ReszList* 176; *ArtKanc* B2v, T11v; Aquator – Ten ktori oboz opátruie wodám.

Calep 86a, 1027b; *LatHar* 383, 619, 679; *WujNT* 114; BĘpieczeństwo miałt náleznych [...] zá vchwałá Séymu tego/ ludem flúżebnym pielzym opátroiemy. *SarnStat* 136; *SkarKaz*)(3v; *SkarKazSej* 686b. Cf *opatrować* czym od czego.

opatrować czym od czego (3): GRánice Koronné [...] od wtárgnienia nieprzyacielá wízelákiego/ obroná opátrowáć nakládem nálezym mamy *SarnStat* 130 [*idem* (2)] 130, 365.

W *połączeniach szeregowych* (4): poruczył onym zwolennikom swoim rozdawać onym tłufzczám/ á opátrowáć ie/ á rozlázfowáć im ono święte dobrodzyeyfthwo iego. *RejPos* 183v; *CzechEp* 59; Żywifz chowalż, y dáruielż/ á wízem dobrym opátroielż/ ná wízeláká godzinę. *ArtKanc* T11v; *SkarKaz* 552a.

W *przeciwstawieniu*: »wydrzeć ... opatrować« (1): Wízák winien ociec święty/ páństwą Krześciáńfkye/ Opátrowáć/ gdzye máią/ gránice pogáńfkye. Leczby thu rádźzey wydárł/ niżli opátrowáł *RejZwierz* 105v.

W *charakterystycznych połączeniach*: *opatrować* dziwnie (2), hojnie (2), miłościwie, niewidomie, osobliwie, ustawicznie, wiecznie, zawsze; *opatrować* bogactwy (2), chlebem, dary (2), dobrodziejstwy (2), dobry(m) (5), laską (4), mięsem, odzieniem (2), pieniędzmi, poczciwościami (2), pokarmem, potrzebami (10), szatami, upominkami, zapłatami, żywnością (5).

Szeregi: »opatrować a obdarzać« (1): y rozlicznemi dáry á vpominki opátrowáć á obdárzáć raczy. *RejPos* 171v.

»zdobić a opatrować« (1): iż bogáctwem/ poczciwościami/y wízytkimi bępieczeńftwy/ obiecał wítáwicznie zdobić á opátrowáć dom iego *RejPos* 355.

»żyć a (i) opatrować« [szyk 2:1] (3): *LubPs* ff2v *marg*; *RejAp* 59; Iáko to P. Bog czyni/ który wízytko co ftworzył opátroiie/ y żywi *SkarKazSej* 665a. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

W *przen* (1) : Słowo twé światłem mądrości profté opátroiie *KochPs* 184.

a. *Wynagradzać, zapewniać dochód, zapłatę [kogo]* (14) : *Diar* 26; A gdybyśmy je [*posły*] sami opatrować mieli, tedy my też zawsze już podatki też dawać musielibyśmy *DiarDop* 114; Ktorzi máią o fzkolnych ołobách rádźić/ y zkąd ie opátrowáć. *ModrzBaz* 131; *SarnStat* 104.

opatrować z czego (2): *Diar* 32; prosimy, aby nas KJM opatrować raczył z skarbu koronnego a z dochodu tych dobr stołu krolewskiego *DiarDop* 114.

opatrować czym (6): *MurzNT* 46; nic inźzego nie biorą przedfie ieno iákoby fię w męftwie ftárźzemu okazał/ bo tákie dobrym datkiem y vrzędem opatruią. *BielSpr* 52v; ále bogoboyni/ áby fie chwałá Páńska mnożyłá/ flugi kościelne dochodámi flufznymi opátrowáli *WujJud* 230v; *BialKaz* K4v; *GórnRozm* G2; A iáko kaźnią winnego/ ták záfię dobrze Oyczyźnie záflúżone godnofcią y flawą opáthruie *Phil* D2.

Zwrot: »opatrować na strawę« (1): aby nas tak miłościwie opatrować na strawę wedle staradawnego zwyczaju raczył, jako czynili przodkowie JKM *DiarDop* 110.

Szereg: »odprawować i opatrować« (1): że może KJM Pan nasz za dobrem szafunkiem każde posły wedle potrzeby odprawować i opatrować, nie oczekiwając podatku pospolitego *Diar* 37.

4. *Dbać o zapewnienie tego, co potrzebne, zgromadzać; dostarczać; providere* *Modrz*, *JanStat*; *consulere* *Modrz* [*co*] (43) : *RejPs* 16v; *MycPrz* I [C]2; Słoniny ná flis máią opátrowáć w ten czas naywięcey/ kiedy zoładź rodźi *GostGosp* 68; Chmiel z nowego do browáru záwíże opátrowáć/ y mieć

go o ś. Marcinie w łkrzyniách/ coby go dořtawáło *GostGosp* 134; Opátruiác porządek y diřciplinę żołniérřką/ wáruujemy y pořtánawiamy. *SarnStat* 434, 83, 323, 366, 942; *SkarKazSej* 690a, 695b.

opatrować z czego (7): *DiarDop* 112; od inřzych iáłmużny żebrzą/ przeię z niey záię y iáłmużnę dawaią/ y łługi kořcielne chowaią/ ochędořtvo kořcielne opátruią *ReszHoz* 117; ábyřmy z nich [skarbu i prowentów] króleřtwá y poddánych nářzych pożytki mogli opátrowác. *SarnStat* 333 [idem (3)] 337, 368, 382; *SkarKaz* 693b.

opatrować komu (4): *MycPrz* I [D]v; *SkarŻyw* 71; którym [pokutujácym za grzechy] iednák dobrzy ludźie wyżywienie łłufźne opátruią *ReszHoz* 130; *OrzJan* 114.

opatrować czym (1): Zażyby nie lepiej wyřřřzy/ gdje portu vdziáć/ A Koronne potrzeby/ wđdy tym opátrowác. *RejZwierz* 112.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym: z zapowiednikiem: to (1); zaimek względy (2)] (2): A łobie tym to czáfem dobrze opátruiác. S czego byřmy poćiechę y s potomřtwe^m mieli *MycPrz* I [D]v; *ModrzBaz* 109.

Zwroty: bibl. »opatrować dobra« = *zabiegać o dobre postępowanie* (1): Nie bywaycie v ťiebie rozumnemi. Nikomu złego zá złe nieoddáiacy. Wprzod opátruiác dobrá [procurantes honesta]/ przed wřzemi ludźmi. *BudNT Rom* 12/18[17].

»opatrować potrzeby« [szyk zmienny] (13): *DiarDop* 112 [2 r.]; *RejZwierz* 112; *RejPos* 232v, 243, [308]v; A łż żaden żołnierskiey řwoim nakłádem niesłůży: á godźien ieřt robotnik zapłáty řwey: prze to Rzeczpóřpolita powinna opátrowác potrzeby [consulere necessitatibus] tych łędźiów. *ModrzBaz* 138v; łam Agápius potrzeby twoie opátrzwác duchowne y ćieleřne będy. *SkarŻyw* 14, 62, [236], 593; á przeię ták Pan Bog ich potrzeby opátruię/ że im/ [...] nic ku záchowániu tego to ćiáła nie dořtawa *ReszHoz* 137; *SarnStat* 411, 851; *SkarKaz* 278a [2 r.], 520b; *SkarKazSej* 693b.

Szeregi: »opatrować i kupowác« (1): A gdjeby táki rozchod był/ żeby y z łolwárku y od Kmieći niesřtawáło/ tedy to opátrwác y kupowác lećie/ kiedy to natániey. *GostGosp* 110.

»sprawowác a (i) opatrowác« (2): *GroicPorz* g2v; [SynBoży] łiedzi ná práwicy Bogá Oyczá wřzechmogącego/ łpráwuiąc á opátruiác zbáwienie nářze *RejPos* 304v.

»starcć się i opatrowác« (1): á o to łię wřzytko łtárác/ y to opátrwác/ coby ku wřpokoieniui Rzeczpóřpolitey domá naleźáło *ModrzBaz* 109.

5. *Zapobiegać, leczyć, pomagać w potrzebie* [w tym: co (7)] (8) : *RejPos* 100v, 235v; á iáko záwřdzi [Bóg] opátruię niedořtátki ich/ y iáko wywřřřza łtany ich/ á nigdy nie opuřcił żadnego. *RejZwierz* [203], 188v.

opatrować czym (1): A iáko Doktor vczony gdy widzi wáde iáką w ćłowiećzym ćiele [...] tedy iá teź łekkiemi ziołki y wolnemi řiropki iáko moźe leczy á opátruię. *RejZwierz* 78v.

opatrować przed czym (1): Praemunio, Przed tym naprřód obroniam/ opátrzuę *Mqcz* 237a.

W połączniu szeregowym (1): á gdje moźe ł ratuy/ wřpomagay/ opátruy potrzeby á niedořtátki iego. *RejPos* 233.

W charakterystycznych połączniach: *opatrować choroby, doległóci* (2), *niedostatki* (2), *przygody, wadę*.

Szereg: »opatrować i leczyć« [szyk 1:1] (2): iż thu ná to przyść raczył/ áby opátrował y leczył ty nędzne choroby náłze. *RejPos* 327; *RejZwierc* 78v.

6. *Dostrzegać, obserwować, rozważać, rozpatrywać, brać pod uwagę; revidere Mącz; consultare Modrz; observare Vulg (10)* : Gdzie dwa mówią wierci łie wżędy opatruie Bo łie więcz každemu zda by onim mowili *RejJóz* E2v; *Reviso*, Powtore álbo zász pátrzam/ ydę ku oglądaniu/ opátrzuę/ doglądam. *Mącz* 495c.

opatrować kogo, co (6): Diar 34; *SienLek* 92v; rzeczy dáwnieyŝe z teráznieyŝemi niechay zrownawáią/ á biorąc z nich wzor niechay przyŝłe rzeczy opátruią/ á rozmyŝláiąc o nich niechay wiele czáfu trawią. *ModrzBaz* 26v; A Boże day/ áby náłzi (Chrześciánŝcy) Pánowie ták potrzebne rády opátrowáli/ iáko (więc) lube przyjmuią *ModrzBazBud* π6; *WujNT* 575; Tego on [Bóg] tobą [cnotą] dáruie/ W kim boiaŝń fwą opátruiie. *CzahTr* [D2]a.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym: z zapowiednikiem: to; zaimek względny, iż] (2): Iáko hetman w woyŝce/ obchodząc opátrował ktora część byłá wŝykwána/ ktora ozdobia/ ktoraby potrzebowałá przyŝćia iego. *WujNT* 435; *SarnStat* 279.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (4)* : *Causso* autem, id est, *Induco*, *Efficio*, *Nárządam/ Opátruyę. Mącz* 42d, 73c. 495a; *Procuro* – *Opatruię. Calep* 853a.

Synonimy: **1.** *baczyć, chować, doglądać, opiekąć się, opiekować się, pieczołować, pomagać, pilnować, sprawować, starać się, strzec; a. leczyć; 2. fortyfikować, obraniać, postanawiać, umacniać, utwierdzać, 3. dawać, karmić, obdarzać, posilać, żywić; 4. dostarczać, zapewniać, starać się; 6. baczyć, oglądać, postrzegać.*

Formacje współrdzenne cf PATRZYĆ.

Cf **OPATROWANIE, OPATROWANY, OPATRUJĄCY, OPATRYWANIE, OPATRYWANY**

AK